

РОЗДІЛ 3

ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ТА ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

УДК 327

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.35.21>

ВПЛИВ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИХ УГОД ТА ГЛОБАЛЬНИХ ДИНАМІК НА АМЕРИКАНСЬКУ ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ В КОНТЕКСТІ ВІДНОСИН З ІРАНОМ

THE INFLUENCE OF INTERNATIONAL AGREEMENTS AND GLOBAL DYNAMICS ON AMERICAN FOREIGN POLICY IN THE CONTEXT OF RELATIONS WITH IRAN

Бондаренко В.Д.,*аспірант кафедри міжнародних відносин та світової політики
Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Стаття критично аналізує вплив міжнародних угод та їх динаміки на зовнішню політику Сполучених Штатів з особливим акцентом на їхні відносини з Іраном. Аналіз розкриває складну систему дипломатичних переговорів, багатосторонніх угод і змінних геополітичних факторів, які сформували і продовжують впливати на підхід Вашингтону до Ірану. За допомогою комплексного аналізу історичних подій, рішень у сфері політики та геополітичних чинників дослідження розкриває складнощі зовнішньої політики Сполучених Штатів в контексті відносин з Іраном. Стаття відстежує історичний контекст починаючи з повалення уряду Моссадика, Іранської революції та ядерної кризи. Стаття розкриває роль міжнародних угод, таких як Спільний Всеосяжний план дій (JCPOA), у формуванні політики Сполучених Штатів стосовно Ірану. СВГД представляє собою важливу точку в розвитку відносин між двома країнами, і ця стаття оцінює його значення та наслідки. Стаття розглядає більш широку глобальну динаміку, включаючи роль ключових гравців, таких як Росія, Китай та країни Європейського союзу, у впливі на рішення Вашингтону у відношенні до Ірану. Проводиться оцінка регіональних факторів нестабільної ситуації на Близькому Сході, що впливає на стратегічні інтереси Сполучених Штатів та їхній підхід до Ірану. Стаття досліджує такі фактори, як партійна політика, інтересні групи та громадську думку, що впливають на процеси прийняття рішень стосовно Ірану. Стаття спрямована на надання нюансового розуміння складних факторів, які визначають зовнішню політику Сполучених Штатів у відносинах з Іраном. Розкриваючи складну взаємодію міжнародних угод, глобальної динаміки, історичного контексту та внутрішніх впливів, автор пропонує цінні висновки щодо складнощів відносин між Сполучених Штатів та Іраном та загальних наслідків для міжнародної дипломатії в 21 столітті.

Ключові слова: міжнародні угоди, зовнішня політика США, Іран, СВГД, Близький Схід.

This article critically analyses the impact of international agreements and their dynamics on the foreign policy of the United States, with a particular focus on its relations with Iran. The analysis reveals the complex web of diplomatic negotiations, multilateral agreements, and changing geopolitical factors that have shaped and continue to influence Washington's approach to Iran. Through a comprehensive analysis of historical events, policy decisions, and geopolitical factors, the study unravels the intricacies of U.S. foreign policy in the context of Iran relations. The article traces the historical context, starting from the overthrow of the Mossadegh government, the Iranian Revolution, and the nuclear crisis. It delves into the role of international agreements, such as the Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA), in shaping U.S. policy towards Iran. The JCPOA represents a significant milestone in the development of relations between the two countries, and this article assesses its importance and consequences. The article also examines the broader global dynamics, including the role of key players like Russia, China, and European Union countries in influencing Washington's decisions regarding Iran. It evaluates regional factors in the unstable situation in the Middle East that impact the strategic interests of the United States and its approach to Iran. Factors such as partisan politics, interest groups, and public opinion are explored, which influence decision-making processes regarding Iran. The article aims to provide a nuanced understanding of the complex factors that determine the foreign policy of the United States in its relations with Iran. By unravelling the intricate interplay of international agreements, global dynamics, historical context, and domestic influences, the author offers valuable insights into the challenges of U.S.-Iran relations and their broader implications for international diplomacy in the 21st century.

Key words: international agreements, American foreign policy, Iran, JCPOA, Middle East.

Постановка проблеми. Наукова стаття спрямована на вивчення впливу міжнародних угод, глобальних геополітичних та економічних динамік на формування та зміну американської зовнішньої

політики щодо Ірану. Головною проблемою дослідження є розуміння того, які фактори та чинники впливають на прийняття стратегічних рішень у Сполучених Штатах у відносинах з Іраном в кон-

тексті повернення до ядерної угоди та зміни адміністративного керівництва. Стаття спрямована на визначення ключових тенденцій та факторів, що впливають на американську зовнішню політику в даному регіоні, а також її можливий вплив на безпеку, стабільність і міжнародну співпрацю у регіоні Близького Сходу та світі в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

У контексті аналізу впливу міжнародних угод та глобальних динамік на американську зовнішню політику в контексті відносин з Іраном, важливим аспектом є роль Спільного всеосяжного плану дій (JCPOA) або Іранської ядерної угоди. Дослідники, такі як Робін Врайт [10] та Джей Соломон [9], обговорюють важливість цієї угоди у контексті стратегічних відносин між США та Іраном. Їх аналіз вказує на те, що JCPOA сприяла спрощенню санкцій проти Ірану та відновленню співпраці у сфері ядерної енергетики. Однак скасування американської участі у цій угоді у 2018 році зарозило новий розклад у відносинах між країнами. У роботі "Engaging Iran", Натаніель Розен розглядає можливості для подальших дипломатичних зусиль щодо зближення США та Ірану та відмічає важливість спільної стратегічної гри в регіоні Перської затоки [8]. Крім того, дослідження Камрана Скота Агаї наголошує на важливості іранського націоналізму та модернізації у формуванні зовнішньої політики Ірану та її впливу на американську зовнішню політику. Іранський націоналізм та релігійні погляди грають ключову роль у формуванні іранської позиції в міжнародних відносинах. Враховуючи ці дослідження та аналізуючи їх у контексті сучасних глобальних динамік, можна визначити, що відносини між США та Іраном залишаються складними і вимагають комплексного підходу, який би враховував як національні інтереси кожної сторони, так і загальний стан безпеки та стабільності в регіоні Близького Сходу. Історія і взаємодія міжнародних угод, національних інтересів і глобальних динамік продовжуватимуть впливати на розвиток цих відносин у майбутньому.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми у нашому дослідженні визначається складністю взаємозв'язків між міжнародними угодами, глобальними геополітичними та економічними чинниками, які впливають на формування та зміну американської зовнішньої політики стосовно Ірану. Однією з невирішених проблем є визначення того, як внутрішні та зовнішні фактори впливають на прийняття ключових стратегічних рішень Сполученими Штатами в контексті їхніх відносин з Іраном. Ця проблема стає актуальною через постійні зміни в міжнародних угодах та глобальних обставинах, які вимагають адаптації

зовнішньої політики. Ще однією невирішеною частиною загальної проблеми є вивчення можливих наслідків повернення до Іранської ядерної угоди та її впливу на стабільність та безпеку в регіоні Близького Сходу. Це вимагає аналізу поточних політичних, економічних та військових факторів, а також можливих варіацій розвитку подій у майбутньому. Відомо, що відносини між США та Іраном мають глибокий вплив на стабільність регіону та глобальну безпеку, і їхнє розуміння є критичним для розробки ефективних стратегій та рішень. Однією з ключових невирішених частин загальної проблеми є розгляд альтернативних сценаріїв розвитку подій і їхнього впливу на американську зовнішню політику щодо Ірану. Важливо розуміти, які можливі шляхи розвитку ситуації можуть виникнути в результаті взаємодії міжнародних угод, глобальних динамік та рішень Сполучених Штатів. Дослідження альтернативних сценаріїв допоможе розробити більш адаптивні та стратегічні підходи до управління відносинами між США та Іраном у майбутньому.

Формування цілей статті. Головні цілі статті полягають у вивченні впливу міжнародних угод, глобальних геополітичних та економічних динамік на формування та зміну американської зовнішньої політики щодо Ірану. Конкретні цілі включають аналіз факторів, що впливають на прийняття стратегічних рішень США, вивчення історії відносин з Іраном, та прогнозування можливих наслідків повернення до Іранської ядерної угоди. Також стаття має на меті визначення ключових тенденцій та факторів, які впливають на американську зовнішню політику в регіоні Близького Сходу та її вплив на міжнародну співпрацю і безпеку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Америко-іранські відносини мають комплексну та турбулентну історію, яка на сьогоднішній день фактично розірвана через низку причин, які будуть дослідженні у цій статті. Дипломатичні відносини між Вашингтоном та Тегераном беруть свій початок від далекого 1883 року, у часи промислової революції, колоніальних імперій, національно-визвольних та робітничих рухів. Офіційні двосторонні відносини між Вашингтоном та Тегераном були розірвані у 1980 році внаслідок захоплення співробітників посольства Сполучених Штатів у Тегерані [1]. Впродовж майже тридцяти років, країни не мали прямого дипломатичного діалогу, коли за адміністрації Барака Обами вперше відбулась телефонна розмова між Бараком Обамою та Хасаном Рухані. З метою більш деталізованого аналізу та розуміння відносин між Вашингтоном та Тегераном необхідно звернутись до історичного контексту їх встановлення та проаналізувати, яка нормативно-правова база регулювала еволюцію зовнішньополітичного курсу Вашингтону по відношенню до Ісламської Республіки Іран.

Повертаючись за історичної ретроспективи та за часів Другої Світової війни відбулося підсилення американського впливу в Ірані, з причини того, що країна була однією із коридорів через який Сполучені Штати поставляли ленд-ліз до СРСР. США активно займалися будівництвом відповідної кількості американських об'єктів, на яких були розміщені американські військового службовці. У цей період між обома країнами було укладено дві основоположні угоди, які детермінували та регулювали відносини між ними: Угода про продаж Тегерану за низькою вартістю об'єктів федеральної власності США в Ірані та Угоду про врегулювання іранського боргу щодо ленд-лізу. Відповідно угода встановлювана та регулювала борг між Сполученими Штатами та Іраном та визначала суму погашення боргу у 8,5 мільйонів доларів. Фінансовий вплив Вашингтону у регіоні Перської Затоки, а також безпосередньо в Ірані визначав підвищену роль США на Близькому Сході, відповідно, участь США у вирішенні іранської кризи (також відомої як курдсько-іранський конфлікт або Ірано-Азербайджанської кризи) зупинила спроби розширення радянської зони впливу на Іран наприкінці 1945–1946 році. Результатом кризи стала перемога Ірану, скасування Мехабадської Республіки та скасуванням Азербайджанської Республіки. Допомога та відстоювання позиції Ірану, США підвищили свою значимість у регіоні, як головного детермінанта балансу сил та міжнародно-політичної ієрархії. Під час Холодної війни, Сполучені Штати на постійній основі надавали фінансову допомогу Тегерану, а також масивний кредит в розмірі 25 мільйонів доларів на закупівлю американського військово-військового спорядження, а також продовжили термін перебування свого військового контингенту у числі військової охорони шаха та жандармерії 1949 року. З метою продовжувати утримувати свій вплив в Ірані та забезпечувати свої економічні інтереси, 1953 рік був відзначений переворотом проти демократичного обраного прем'єр міністра за посередництва ЦРУ США та спецслужб Великої Британії під час операції «Аякс» з метою повалення режиму Моссадика та повернення автократії над контролем над іранськими нафтовими родовищами.

З початком нової ери після Ісламської Революції 1978 року результатом якого стало повалення режиму шаха Резі Пехлеві, а до влади прийшли радикальні клерикали. Відповідно, в Тегерані було покладено початок новій ері ісламу за панування Аятоли Хомейні. Політичною філософією Хомейні виступало протидія американському впливу та проникненню в Іран, США були змушені розірвати дипломатичні відносини з Іраном у 1980 році після захоплення співробітників посольства США в Тегерані. На сьогодні, не існує прямих дипломатичних або ж консульських відно-

син між Вашингтоном та Тегераном. Відповідно, неодноразово Вашингтон висловлював свою занепокоєність іранською ядерною програмою, збагаченням воєнного комплексу ураном, підтримкою тероризму у країнах регіону, залученості у проксі війни та порушення прав людини. Сьогодні, доволі вагомий список санкцій вже застосований щодо Ірану з боку Вашингтону, головною метою яких є змушення Тегерану виходити на відкритий діалог щодо вирішення нагальних проблем, які пов'язані із вирішенням його ядерної проблеми. Офіційна риторика Тегерану вже неодноразово за свою історію ставила під сумнів існування країни Ізраїль, перешкоджала врегулюванню конфліктів на Близькому Сході шляхом поставки терористичним угрупованням: ХАМАС, Хезболла та Палестинський ісламський джихад. 2013 рік відзначився покращенням відносин між двома країнами, президент висловив готовність відкритого обговорення найскладніших питань з Заходом, було проведено ряд заходів, які засвідчували зміну політичного курсу в країні, були випущені політичні ув'язнені з країни, відкритий на деякий час доступ до соціальних мереж та ЗМІ. Відповідно, за адміністрації демократично орієнтованого президента Барака Обами відбулась перша телефонна розмова між двома президентами [2]. Бесіда між президентами зазначила, що лідери готові спільно співпрацювати з метою регулювання ядерної проблематики мирним шляхом. Факт того, що лідери країн не спілкувались прям одним з одним свідчило про ступінь глибокої недовіри один до одного, а також про можливість подолання такої складної історії. Одним із головних наслідків зближення між країнами стало підписання іранської ядерної угоди – попередньої угоди, яка у 2015 році було досягнута між ІРІ та групою інших держав Групою 5+1 (постійними членами Ради Безпеки ООН – США, Великою Британією, Росією, Францією, Китаєм, Німеччиною, та Європейським Союзом. Відповідно, до цієї угоди було також досягнуто та оголошено про створення Спільного комплексного плану дій між іраном та Групою 5+1 та ЄС [6]. Варто також зазначити, що дії США були доволі розкритиковані президентом Ісламської Республіки Іран – Хасаном Рухані у його виступі у вересні 2015 року перед Генеральною Асамблеєю ООН. Рухані критикував Вашингтон за його терористичну політику, вторгнення в Ірак та Афганістан, та підтримку сіоністського режиму, що пригнічував палестинський народ. Проте президент визнав справедливими ті санкції, що діяли довгий час відносно Ірану через його ядерну програму, проте все ж таки підтримав фінальну угоду щодо атому.

Проте разом із цим, варто проаналізувати політику “максимального тиску” адміністрації республіканського президента Д. Трампа, який анонсу-

вав, що не буде переконувати конгрес у тому, що Спільний всеосяжний план дій відповідає інтересам США. Причинами виходу Д. Трампа із ядерної угоди Ірану наступні [7]:

1) Радикально орієнтована позиція власне Д. Трампа щодо питання ядерного роззброєння та нарощування власного ядерного потенціалу;

2) Страмкий вплив на адміністрацію Д. Трампа ізраїльського та саудівського лобі, які є офіційними та геополітичними противниками Ірану;

3) Лобіювання та просування рішення щодо виходу із угоди найближчим оточенням Д. Трампа, яким він довіряв – Ніккі Хейлі, Джона Болтона, Майкла Помпео та інших керівників військовою доктриною США з Пентагону;

4) Вплив “яструбів” із партії самого Д. Трампа, які активно піддавали критиці Угоду 2015 року;

5) Посилення міжнародної ізоляції та тиску на своїх геополітичних ворогів, включаючи Іран. Курс на конфронтацію із Тегераном в рамках загальної регіональної війни між іраном та саудівсько-ізраїльським альянсом;

6) Прагнення Вашингтону стримувати іранський вплив в регіоні, який дуже посилюється внаслідок війни в Іраку та Сирії;

7) Прагнення укладання більш жорсткого договору про ядерну програму Ірану на умовах адміністрації Д. Трампа;

8) Прагнення витіснити Іран із енергетичного ринку та лімітувати його позиції на ньому, посиливши пакет санкцій знову.

Зазначимо також, що після виходу США із Ядерної Угоди, тиск на Тегеран почав підвищуватись більше, а економічні санкції все сильніше встановлювались. За наказом Д. Трампа американськими ВПС було здійснено удар по аеропорту Багдада, в ході якого було знищено голову спецпідрозділу Касема Сулеймані. За словами Сет Джонса, вбивство такого типу символізує новий рівень конфронтації між країнами і відповідно виводить їх на новий рівень [3].

Враховуючи позицію адміністрації Дж. Байдена щодо Ірану, то курс його доволі схожий із Б. Обамою та прагне “стримувати та залучити” Іран до співпраці. Для того, щоб Іран міг розраховувати на скасування санкцій США, іранське керівництво має спочатку припинити збагачення урану, дав зрозуміти американський

президент Байден, ще з початком його каденції. Відповідно, протистояння із КНР може перейти у “жорстку конкуренцію”. Неодноразово, 46-тий президент США заявляв, що не планує скасовувати санкції проти Ірану доти, доки Ісламська Республіка не виконає своїх зобов'язань щодо ядерної угоди, встановленої у 2015 році.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. У висновках щодо перспектив подальших розвідок у рамках даної статті слід звернути увагу на наступні ключові напрями:

Глибоке дослідження впливу геополітичних динамік на американську зовнішню політику щодо Ірану: для кращого розуміння впливу геополітичних чинників на прийняття рішень у США можна провести більш докладний аналіз регіональних конфліктів, енергетичної безпеки та геостратегічних інтересів.

Дослідження ролі інших міжнародних гравців: аналіз реакції та дій інших важливих акторів, таких як Європейський союз, Росія та Китай, у контексті відносин між США та Іраном може надати більш повну картину міжнародного впливу.

Прогнозування альтернативних сценаріїв: важливо розглянути можливі розвиток подій у майбутньому та їхні можливі наслідки, включаючи можливі наслідки відновлення американської участі в JCPOA та інших важливих міжнародних угодах.

Збільшення обсягу доказів та даних: для більш об'єктивного аналізу слід збільшити обсяг доступних даних та доказів, включаючи аналіз публічних заяв, офіційних документів та економічних показників.

Звернення уваги на соціокультурні аспекти: розгляд соціокультурних чинників, які впливають на прийняття політичних рішень, може допомогти визначити шляхи для покращення взаєморозуміння та співпраці між США та Іраном.

Загалом, подальші дослідження в рамках даної статті сприятимуть більш глибокому розумінню та аналізу впливу міжнародних угод, глобальних динамік та внутрішніх чинників на американську зовнішню політику щодо Ірану. Ці дослідження мають велике значення для розвитку стратегій та політики в регіоні Близького Сходу та для міжнародної співпраці та безпеки в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Архівні фото: 40 років тому в Ірані було захоплене посольство США, заручників утримували 444 дні (2019), Радіо Свобода, 04 листопада 2019, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/united-states-iran-hostage-crisis-40-years-ago-anniversary/30252532.html>
2. Президенти США та Ірану поговорили вперше за 34 роки (2013), Дзеркало Тижня, URL: https://zn.ua/ukr/WORLD/prezidenti-ssha-ta-iranu-pogovorili-vpershe-za-34-roki-129219_.html
3. Савчук Т. (2020), Іранський генерал загинув від американського удару. Очікується, що Іран відповість силою, Радіо Свобода, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/iranskyj-heneral-zahynuv-vid-amerykansko-hodaru/30358727.html>

4. Сааков В. (2021) Байден не скасує санкції проти Ірану й конкуруватиме з КНР, DW. URL: <https://www.dw.com/uk/baiden-ne-skasuie-sanktsii-proty-iranu-y-konkuruvatyme-z-kytaiem/a-56490010>
5. Aghai S. Kamran, Marashi A. (2014) "Rethinking Iranian Nationalism and Modernity", University of Texas, <https://doi.org/10.7560/757493>
6. Bradner E. (2015) What's in the Iran nuclear deal? 7 key points, CNN, URL: <https://web.archive.org/web/20150404070719/http://www.cnn.com/2015/04/02/politics/iran-nuclear-deal-main-points-of-agreement/>
7. Finnegan C. (2018) 4 key questions about Trump's Iran deal decision, ABC News, URL: <https://abcnews.go.com/International/key-questions-trumps-iran-deal-decision/story?id=55001472>
8. Rubin, Lawrence. (2008). A Review of: "Nathan Gonzalez. Engaging Iran: The Rise of a Middle East Powerhouse and America's Strategic Choice.". Terrorism and Political Violence – TERROR POLIT VIOLENCE. 20. 308-310. 10.1080/09546550801957834.
9. Solomon J. The Iran Wars: Spy Games, Bank Battles, and the Secret Deals that Reshaped the Middle East, New York: Random House, 2016, 336 + xi pp., ISBN 978-0-8129-9364-6 <https://www.proquest.com/scholarly-journals/iran-wars-spy-games-bank-battles-secret-deals/docview/1897665996/se-2>
10. Wright R. "The Scramble to Salvage the Iran Nuclear Deal", April 22, 2018. The New Yorker, URL: <https://www.newyorker.com/news/news-desk/the-scramble-to-salvage-the-iran-nuclear-deal>